

Toni Malminen – Sakari Wuolijoki (toim.)

Oikeus, kirjastot ja kulttuuri

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

www.lakimiesyhdistys.fi

© Suomalainen Lakimiesyhdistys, kirjoittajat sekä kuvaajat ja kuvaoikeuksien haltijat

Kannen taideteos Outi Leinonen: *Opus*, keramiikkaa, 1998

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen omistuksessa, julkaistu taiteilijan luvalla

Kuva: Jani Laukkanen

Kannen suunnittelu: Elina Malmi

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISSN-L 0356-7222

ISSN 0356-7222

IBSN 978-951-855-379-6

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2019

Matti Tolvanen

Kriminaalipolitiikka ja rikosoikeudellinen tuottamus pohjoismaisessa ja saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa – vaikutus omiin systemaattisiin valintoihini

1. Prologi

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden opiskelijoiden ainejärjestö Judica¹ haastatteli minua taannoin verkkojulkaisuunsa. Minulta kysyttiin, kuka oikeustieteilijä on vaikuttanut rikosoikeudelliseen ajatteluuni vahvimmin. Nimesin kolme ehdokasta: Alf Rossin, Johs. Andenæsin ja Claus Roxinin. Lopulta norjalainen Andenæs vei voiton suksenmitalla, niin kuin norjalaisilla on tapana.

Pitänee perustella valintaani. Alf Rossiin tutustuin hänen kirjoitustensa kautta jo oikeustieteellistä perustutkintoa suorittaessani. Rossin oikeusteoreettiset teokset tuntuivat tuollain varsin vaikeaselkoisilta, mutta hänen kirjoittamansa teos YK:sta² sen sijaan oli tanskankielisenäkin helppoa luettavaa. Minua viehätti jo tuolloin Rossin realistinen asennoituminen siihen, mitä oikeussäännöillä on mahdollisuus saada aikaan. Tutustuin Rossin rikosoikeudelliseen ja kriminaalipoliittiseen ajatteluun lähemmin jatko-opinnoissa. Tuossa vaiheessa Rossin ajattelu alkoi avautua, kun luettua voi pohdiskella siltä pohjalta, minkä olin kokenut käytännön oikeuselämässä olevan relevanttia. Rossin pääteokseen *Om ret og retfærdighed*³ perehdyin perusteellisesti oikeastaan vasta siinä vaiheessa, kun laajensin kirjoittamistani prosessioikeuden alueelle. Teos on kunniapaikalla työhuoneeni kirjahyllyssä, samoin kuin Rossin teos *Skyld, ansvar og straf*.⁴

Kiinnostukseni erityisenä kohteena on ollut oikeustieteen tulkintasuositusten suhde tuomioistuinten ratkaisuihin. Olen päättänyt Rossin vaikutuksesta ajattelemaan niin, että

¹ Olen kritisoinut järjestön nimen kirjoitusasua. Vanhana latinistina olen sitä mieltä, että nimi pitäisi kirjoittaa muotoon Iudica, koska antiikin latinassa ei ollut lainkaan J-kirjainta. Nykyisen oikeustieteellisen koulutuksen yksi suuri puute on se, ettei opinto-ohjelmassa enää ole roomalaisen oikeuden pakollista (tai vapaaehtoistakaan) kurssia.

² Alf Ross, *De forenede nationer*, København 1968.

³ Alf Ross, *Om ret og retfærdighed*, København 1971.

⁴ Alf Ross, *Skyld, ansvar og straf*, København 1970; englanninkielisenä *On Guilt, Responsibility and Punishment*, Berkeley and Los Angeles 1975.

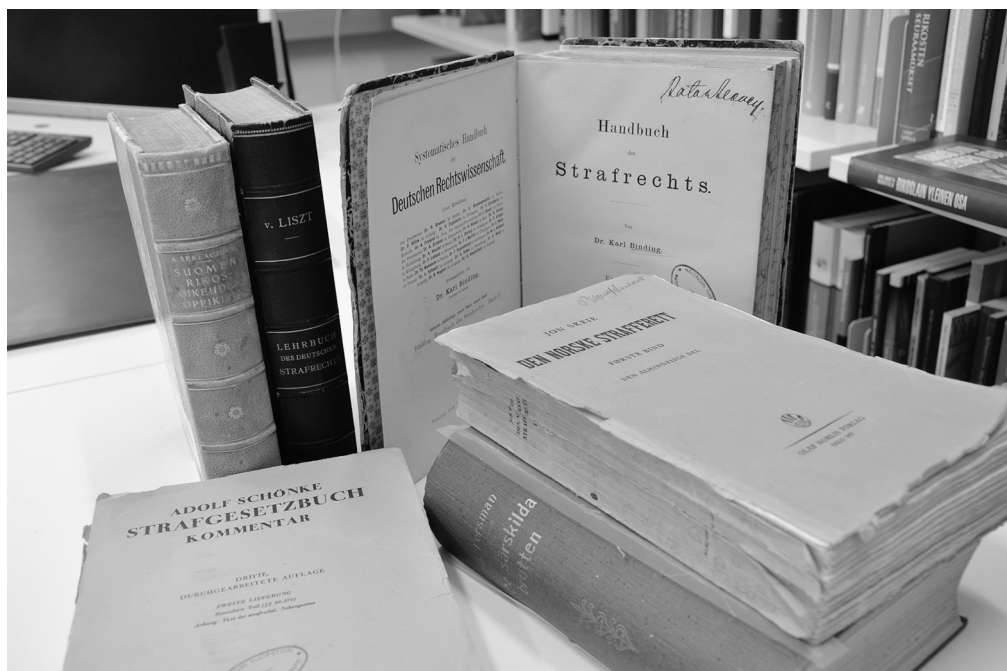
oikeustieteen tulkintasuositukset ovat enemmän tai vähemmän oikeaan osuvia tulkintaennustuksia siitä, miten tuomioistuimet ehkä tulevat lakia soveltamaan. Oikeustieteen rooli ei toki rajoitu vain tulkintasuositusten tai siis oikeammin tulkintaennusteiden kirjoittamiseen. Oikeustieteen tärkeänä tehtävänä on oikeudellisen aineksen systematisointi ja myös oikeuskäytännön kriittinen arviointi. Entistä suurempi osa oikeustieteen tutkimuksesta on suuntautunut myös empiiriseen tutkimukseen, jossa tilastollisin ja laadullisin menetelmin tutkitaan sitä, mitä todella tapahtuu. Empiirinen tutkimus ja perinteinen lainopillinen oikeuskritiikki ovat hyvin yhdistettävissä niin, että kritiikki on luotettavasti perustettavissa tuomioistuinten ja muiden oikeudellisten toimijoiden todellisuuspohjaiseen analyysiin.

Andenæsin tuotanto tuli minulle tutuksi oikeastaan vasta suorittaessani jatko-opintoja rikosoikeudessa. Hänen pääteoksensa *Alminnelig strafferett* on tullut luetuksi jo ainakin viitenä painoksena, viimeiset kaksi painosta toki muiden norjalaisten oikeustieteen tutkijoiden päivittäminä versioina.⁵ Jos joku on minun kirjoittamiani tekstejä lukenut, ei ole voinut olla havaitsematta Andenæsin vaikutusta siihen, miten olen rikosvastuun eri osatekijöitä hahmotellut. Vielä merkittävämpi Andenæsin vaikutus on ollut kriminaalipoliittiseen ajatteluuni. Andenæsin lukuisissa julkaisuissa kehittynyt kriminaalipoliittinen ajattelu on pähkinänkuoressa luettavissa vain runsaan sadan sivun mittaisesta teoksesta *Straffen som problem*.⁶ Andenæs puolustaa toisaalta perinteistä rikosoikeutta rikollisuusongelman hallitsemisessa, mutta tunnustaa toisaalta empiirisen tiedon merkityksen kriminaalipoliittisen päätöksenteon tukena. Johs. Andenæsin sanoja lainatakseni on tärkeää tietää myös, ”*hvorfor Jeppe drikker*”. Andenæsin yleisten oppien kirja alkaa tavalla, joka ei voi jättää lukijaa kylmäksi. Kirjan otsikkosivulla on lainaus Arnulf Øverlandin teoksesta *Ved en forbryters grav*: ”Engang var du et barn. Du smilte mot lampen, når den ble tendt, – grep etter lyset med ørsmå, ivrige nerver”. Tässä Andenæs iskee suoraan rangaistusteorioiden ytimeen. Ei ole olemassa syntymästään pahoja ihmisiä, on vain ihmisten tekemiä pahoja tekoja, joihin yhteiskunta on katsonut aiheelliseksi puuttua myös rankaisemisen keinoin. Valinnan Andenæsin hyväksi ratkaisi ennen kaikkea hänen monipuolisuutensa. Rikosoikeuden yleisten oppien ja kriminaalipoliittikan lisäksi hänen laaja tuotantonsa on suuntautunut erinäisiin rikoksiin, rikosprosessiin ja valtiosääntöoikeuteen. Minulle tutuinta ainesta on kuitenkin Andenæsin rikosoikeudellinen ja kriminaalipoliittinen tuotanto. Postuumit kiitokset suurlle oppi-isälleni opettavaisista ja oikeudellista ajatteluani ohjanneista lukuhetkistä.

Claus Roxinin tuotantoon tutustuin jo valitettavasti keskuudestamme poistuneen OTT Ari-Matti Nuutilan ohjauksessa. Suoritin jatko-opintojani Turun yliopistossa samaan aikaan, kun Nuutila viimeisteli rikosoikeudellista huolimattomuutta käsittelevää väitöskirjaansa. Roxin on vaikuttanut sekä rangaistusteoreettiseen että rikosoikeudelliseen ajatte-

⁵ Uusin painos, Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 6. utgave ved Georg Fredrik Rieber-Mohn ob Knut Erik Sæther, Oslo 2016.

⁶ Johs. Andenæs, *Straffen som problem*, Oslo 1994.

Näiden varaan on turvallista rakentaa. Kuva: Oskari Korhonen.

luuni. Roxinin tapa systematisoida rikosvastuun edellytykset kriminaalipolitiikan pohjalta on vaikuttanut suuresti siihen, miten olen omissa kirjoituksissani rikosvastuun eri osatekijöitä systemaattisesti hahmottanut. Roxinin pääteos *Täterschaft und Tatherrschaft* (1. painos 1963, Berlin) on todellinen alansa klassikko. On harmillista, että yhä suurempi osa jää saksankielisestä oikeudellisesta sivistyksestä paitsi, koska koulun kielivalinnat suosivat yksipuolisesti englannin kieltä. Rikosoikeudessa merkittävä osa juridisesta traditiosta on saksalaista alkuperää ja saksan kielellä käytävä keskustelu myös perinteisistä rikosoikeuden pulmista tuo yhä uudestaan esiin tuoreita tarkastelunäkökulmia. Äskettäin ilahduin suuresti, kun opiskelija oli käyttänyt laiminlyöntirikoksia käsittelevässä maisterin opinnäytteessään lähteenä saksalaista 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kirjallisuutta. Ei ole parempaa tapaa osoittaa oikeudellista sivistystä kuin käyttää kirjoitustensa lähteenä teoksia, joiden varaan myös suomalainen rikosoikeus, erityisesti sen systematiikka, perustuu.

2. Tuottamus pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa

Otsikon perusteluna on se, että merkittävä osa omasta rikosoikeudellisesta kirjoittelustani liittyy tuottamukseen rikosvastuun perusteena. Nuoren tutkijan riskinä on kuvitella, että hänen keksimänsä ideat olisivat uusia, ennen näkemättömiä. Omalta osaltani tuota riskiä oli omiaan pienentämään se, että sain perehtyä jatko-opintojen oikeushistorian opintojak-solla 1800-luvun pohjoismaiseen rikosoikeuteen. Keskeisin kokemus vielä vuosikymmen-tenkin kuluttua jatko-opinnoista on se, että monet 1800-luvulla kirjoitetut rikosoikeuden yleisten oppien oppikirjat olisivat käyttökelpoisia teoksia opetuksessa nykyäänkin. Tämän luvun keskeisenä tavoitteena on osoittaa, missä sijaitsevat suomalaisen rikosoikeusajattelun (ja sen myötä omani) opilliset, erityisesti tuottamusvastuuta koskevat rikosoikeussyste-maattiset, juuret.

Ruotsin vuoden 1864 rikoslaki perustui pääosin klassisille, rangaistuksen yleisestävää vaikutusta ja tekorikosoikeutta painottaville periaatteille. Lain säätämistä ohjasi kuitenkin pikemmin käytännöllisten ratkaisujen etsiminen kuin keskustelu rikoslain ja rangaistuksen perimmäisistä tarkoituksista. Tuottamuksen oikeusperusta oli Carlénin kirjoittaman lain kommentaariteoksen⁷ mukaan siinä, että jokainen on velvollinen toimimaan huolellisesti ja rangaistavuuden perusteena on juuri huolellisuusvelvollisuuden laiminlyönti. Huolelli-suusvelvollisuuden aste taas riippui suojeltavan oikeushyvän arvosta: mitä tärkeämpi oi-keushyvä, sitä ankarampi huolellisuusvelvollisuus. Tämä on varsin moderni tapa lähestyä tuottamusvastuuta ja relevantti näkökohta myös nykypäivän rikosoikeudessa.

Norjan vuoden 1840 rikoslain esikuvana oli Hannoverin rikoslaki vuodelta 1840. Laissa oli voimakas opillinen leima monimutkaisine opillisine järjestelmineen, mikä tuotti pulmia pääosin maallikoista koostuville tuomioistuimille. Laista kommentaariteoksen laatinut A. Schweigaard⁸ edusti varsin itsenäistä saksalaisvaikutusta vastustavaa suuntausta ja vältti tulkinnassaan oppirakennelmia. Hän loi analyttis-deskriptiivisen oppisuunnan, joka hyl-käsi saksalaisperäisen käsitelainopin. Tämä Schweigaardin perintö on luettavissa myös An-denæsin yleisten oppien oppikirjasta. Norjalainen (ja tanskalainen) systematiikka perustuu opillisten konstruktoiden sijaan käytännössä relevanttien kysymyksenasettelujen varaan. Schweigaardin perintöä on myös intressivertailun korostaminen erityisesti punnittaessa sitä, miten vaadittava huolellisuuden taso kullakin elämäalueella määritellään. Tämä idea on luettavissa suoraan Suomen rikoslakiin sisältyvästä törkeän tuottamuksen määritelmästä (RL 3:7.2).

Tanskan vuoden 1866 rikoslain lähtökohtana oli klassinen sovitussajatus, mutta myös preventiivisillä näkökohdilla oli lakia säädettäessä painoarvoa. C. Goosin Inledning til den

⁷ Richard Carlen, *Kommentar ofver strafflagen*, Stockholm 1886.

⁸ A. Schweigaard, *Commentar over Den norske Criminallov*. 3. utgave (av Francis Hagerup). Kristiania 1882.

danske Strafferet⁹ ilmestyi vuonna 1875 ja Den danske Strafferets almindelige Del¹⁰ vuonna 1878. Näissä teoksissa Goos viittaa varsin useasti edeltäjänsä F. C. Bornemanniin, joka oli Tanskan johtava oikeustieteilijä 1840–1860-luvuilla. Myös 1800-luvun alun huomattavimman tanskalaisen rikosoikeustieteilijän A. S. Ørstedin vaikutus näkyy Goosin tuotannossa ja myös sitä myöhemmässä, nykypäivänkin¹¹, Tanskan rikosoikeustieteessä.

Rangaistuksen tarkoituksen Goos näki yhteiskunnan laillisen yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämisen keinoksi. Rangaistuksen tarkoitus ei ollut parantaa rikoksentehtäjiä. Rikossäännös määritteli hänen mukaansa toisaalta yksilön toimintavapauden rajat, toisaalta asetti rangaistusuhkaisen vaatimuksen noudattaa lakia. Goosin korostus painottaa teon subjektiivista syyllisyyttä osoittavaa tahtoelementtiä erottaa hänet selkeästi Pohjoismaissa jo pitkään vallalla olleesta klassisen rikosoikeuden ihanteesta, jossa keskeistä on teko, ei niinkään tekijä. Siitä huolimatta Goosin analyttisiä tekstejä voisi aivan hyvin hyödyntää oppimateriaalina erityisesti rikosoikeuden syventävän vaiheen oppimateriaalina nykyäänkin. Keskeiset kysymyksenasettelut ovat kestäneet hyvin aikaa ja ainakin minulle C. Goosin teosten lukeminen Eduskunnan kirjastossa on ollut opiskeluhistoriani miellyttävimpiä kokemuksia.¹²

Saksalaisen sosiologisen koulukunnan vaikutteet ulottuivat myös pohjoismaiseen oikeuskirjallisuuteen. Sosiologisen koulukunnan vaikutusta on nähtävissä jo Johan Hagströmerin 1900-luvun alussa pitämässä luennoissa¹³. Hän korostaa rikosvastuun perusteena tahtoelementtiä, rikosvastuun oikeutus tuli tekijän yhteiskunnalle vaarallisesta tahdon-suuntauksesta. Tuottamuksessa oli olennaista velvollisuuden edellyttämän huolellisuuden laiminlyönti. Hagströmerin seuraaja Johan C. W. Thyrén lähestyi vuosina 1912–14 ilmestyneissä teoksissaan *Principerna för en strafflagsreform I–III*)¹⁴ merkittävästi sosiologista koulukuntaa. Rangaistuksen ja rikoskäsitteen lähtökohta oli tekijän yhteiskuntavaarallinen tahto. Lähtökohtana oli, että yksilön tietoisuudessa on tekijöitä, joihin hän voi vaikuttaa ja tekijöitä, joita yksilö ei voi muuttaa. Rangaistuksen ansaitseva yhteiskuntavaarallinen tahto ilmeni näin ollen siinä, ettei tekijä ohjannut tietoisuuden ensin mainittuja tekijöitä yhteiskuntaeettisesti hyväksyttävään suuntaan.

⁹ C. Goos, *Inledning til den danske Strafferet*. København 1875.

¹⁰ C. Goos, *Den danske Strafferets almindelige Del*. København 1878.

¹¹ Esimerkiksi oman aikamme huomattavimman tanskalaisen rikosoikeuden tutkijan Knud Waabenin teoksen *Strafferettens almindelige del I*, København 1997, oppirakennelmien suhteen neutraalissa systematiikassa.

¹² Muistumana kerrottakoon, että samaan aikaan kun lueskelin kirjastossa Goosin teoksia, Eduskunnan suuressa salissa käytiin keskustelua lahjusrikoksesta tuomion saaneen kansanedustajan erottamisesta Eduskunnasta. Tuosta keskustelusta on jäänyt erityisesti mieleen edustaja (OTL) Vesa Laukkasen esittämä erottamista vastaan puhuva peruste. Laukkasen mukaan hevosmiehiin (jollainen erotettava edustaja oli) tuli soveltaa eri sääntöjä kuin filosofiin, koska hevosmiehille tyypillistä, ei niinkään subjektiivisesti moitittavaa, käytöstä oli höveli elämänsäsenne ja riskien ottaminen. Se mikä ei ollut välttämättä soveliaista filosofille, saattoi olla soveliaista hevosmiehelle. Laukkasen puheenvuoroa kuunnellessa tulin pohtineeksi, mikä olisi ollut Goosin vastaus Laukkasen pohtimaan pulmaan. Ehkä Goos olisi rikoksen subjektiivista puolta korostavana päätenyt Laukkasen kannalle.

¹³ Johan Hagströmer, *Svensk straffrätt, Föreläsningar*, Uppsala 1901.

¹⁴ Johan C. W. Thyrén, *Principerna för en strafflagsreform I–III*, Lund 1912–1914.

Norjalaisista edeltäjistään poiketen Norjan rikosoikeuden sadan vuoden takainen suuri nimi Francis Hagerup¹⁵ nojautui tietoisesti saksalaiseen oikeustieteeseen ja omaksui oikeuspositivistisen käsiteläinopin. Hagerupin rikoskäsite oli hänen omaksumansa perusideologian mukainen: rikosvastuun perustava teko oli lähinnä ulkonaisesti havaittava tahdon ilmaus. Tuottamuksessa rangaistavaa oli tekijän laiminlyönti suunnata tahtonsa lain edellyttämään suuntaan. Hagerup kykeni kuitenkin erottamaan tuottamuksessa varsin modernilla tavalla huolellisuusvelvollisuuden rikkomisen ja toisin toimimisen mahdollisuuden. Tuottamus paikantui Hagerupin systematiikassa syyllisyyden sijaan lähinnä objektiivisen oikeudenvastaisuuden kategoriaan, ehkä osin myös tunnusmerkistön mukaisuuteen. Sen sijaan Hagerupin seuraajan Jon Skeien yleisten oppien teoksessa tuottamus on sijoitettu systematiikassa syyllisyyden kategoriaan.¹⁶

Tanskassa Carl Torp oli selkeästi sosiologisen koulukunnan edustaja. Hän kirjoitti jo 1890-luvulla useita rangaistusta, osallisuusoppia ja rikosvastuun poistavia tekijöitä koskevia tutkimuksia. Tässä kirjoitettava perustuu Torpin teokseen *Den danske Strafferets almindelige Del* (1905).¹⁷ Rangaistusvastuun oikeutus oli Torpin mukaan tekijän rikollisessa mielenlaadussa. Torp kritisoi sitä, että rikoslaki vetää liian tiukan rajan tahallisuuden ja tuottamuksen välille. Hän suositteli tahallisuutta ja tuottamusta edellyttävien tunnusmerkistöjen laatimista ainakin osittain toisensa peittäviksi. Tässä tunnistan omassa ajattelussani Torpin (ehkä alitajuisen) vaikutuksen. Olen jo vuosikymmeniä johdonmukaisesti edustanut kantaa, jonka mukaan tietyissä rikostyypeissä olisi perusteltua laajentaa törkeän huolimattomuuden soveltamisalaa sen sijaan, että pyritään toisinaan jopa keinotekoisesti perustelevaan, miksi tekijän tuli pitää (tahallisuusvastuun edellyttämällä tavalla) seurausta varsin todennäköisenä. Olen myös korostanut, että törkeä huolimattomuus voi olla jopa moitittavampaa kuin tahallisuus. Suomalaisista rikosoikeuden tutkijoista olen havainnut ainoastaan Allan Serlachiuksen olevan tässä kysymyksessä Torpin kannalla.¹⁸

Pohjoismaiseen rikosoikeuteen, myös syyllisyyskäsitteeseen, on vaikuttanut 1920- ja 1930-luvuilta lähtien saksalaista oppitraditiota kritisoinut skandinaavinen realismi. Muun muassa rikosoikeuden tutkijoiden Ivar Aggen, Alf Rossin, Ivar Strahlin, Nils Jareborgin, Gillis Ereniuksen, Stephan Hutwitzin, Knud Waabenin, Johs. Andenæsin ja Anders Brattholmin tuotannosta on löydettävissä aineksia tästä ajatussuunnasta. Skandinaavinen realismi on edellyttänyt oikeudellisen ajattelun sidosta yhteiskunnalliseen käytäntöön. Rangaistusten ja rikosoikeudellisen järjestelmän ei katsota perustuvan välittömään ulkonaiseen pakkoon vaan pikemmin normien sisäistämiseen ja sosiaalisten paineiden välityksellä vaikuttavaan sosiaaliseen pakkoon. Mitään oikeuden ulkopuolista syyllisyysideologiaa ei tar-

¹⁵ Francis Hagerup, *Strafferettens almindelige del*, Kristiania 1911.

¹⁶ Jon Skeie, *Den norske strafferett*, Oslo 1937.

¹⁷ Carl Torp, *Den danske Strafferets almindelige Del*, København 1905.

¹⁸ Allan Serlachius, *Suomen rikosoikeuden oppikirja*, I osa, Yleiset opit, Helsinki 1909.

vita. Tuottamusarviointiin kuuluu vain tekijän huolellisuusvelvollisuuden ja toisin toimimisen mahdollisuuden punninta. Moitearvostelu ilmenee tosiasioiden perustuvissa johtopäätöksissä, jotka perustellaan sosiaalisessa todellisuudessa vallitsevilla faktoilla.¹⁹

Eri kirjoittajien systematiikassa on eroja. Jatko-opinnoissani paljolti hyödyntämäni Ivar Strahlin²⁰ systematiikka perustuu perinteiseen rikoksen rakenteen kolmijako-oppiin. Strahlin erityinen ansio on huolellisuusvelvollisuuden kriteerien perusteellinen analyysi. Hänen esityksessään on pääpaino huolellisuusvelvollisuuden rikkomisessa, mutta rikosvastuu edellyttää myös, että käsillä on ”det individuella culpaskönet”. Havaintojeni mukaan Strahl on pohjoismaisista kirjoittajista ensimmäinen, joka pyrkii seurausrikoksissa korvaamaan perinteisen adekvaattisuusopin kielletyn toiminnan relevanssi -termillä.

Tuottamuksellisten rikosten rakennetta ovat merkittävimmin analysoineet Gillis Erenius ja Nils Jareborg. Erenius korostaa tuottamuksen kriminaalipoliittista perustaa ja puhtaasti normatiivista elementtiä. Olennaista on huolellisuusvelvollisuus, tapauskohtaiset olosuhteet ja tekijän kyky toimia toisin. Erenius hyödyntää väitöskirjassaan *Oaktsamhet*²¹ ja erityisesti väitöskirjasta edelleen kehitetyssä teoksessa *Criminal Negligence and Individuality*²² teorianmuodostuksessa suuresti Alf Rossin rikosoikeusteoreettisia kirjoituksia. Jareborgin lähtökohta on toinen, lähinnä anglosaksinen kielifilosofia.

Nils Jareborg on kehittänyt rikosvastuun teoriaa väitöskirjastaan *Handling och uppsåt*²³ lähtien. Minulle läheisimpiä Jareborgin tuotannosta ovat esseekokoelma *Essays in Criminal Law*²⁴, *Straffrättens gärningslära*²⁵ ja *Allmän kriminalrätt*²⁶. Vastuukysymyksissä keskeistä ovat sallitun ja kielletyn riskin käsitteet. Rikosvastuun perusteena on kielletyn riskin ottaminen. Tuottamusvastuu perustuu sekä teon että tekijän huolimattomuuteen (*gärningsculpa* ja *personlig culpa*). Systematiikka ja käsitteellinen selkeys ovat kantavia periaatteita Jareborgin analyysissä. Myös Jareborg korvaa adekvaattisuusopin kielletyn riskin relevanssilla suhteessa aiheutuneeseen seuraukseen. Rehellisesti sanottuna relevanssioppi ei ole helpoimmin avautuva osa Jareborgin teksteissä, mitä kuvaa sekin, että suomalaisilla rikosoikeuden tutkijoilla on ollut vaikeuksia sijoittaa relevanssi osaksi rikosoikeuden systematiikkaa. Jussi Tapanin kanssa käsitellessä relevanssia pohjoismaiselle yleisölle suunnatussa ruotsinkielisessä yleisten oppien teoksessa²⁷ mutta emme sijoita relevanssia lain-

¹⁹ Ks. lähemmin Eero Backman, *Oikeustiede yhteiskuntatieteenä*, Helsinki 1992 ja Markku Helin, *Lainoppi ja metafysiikka: tutkimus skandinaavisen oikeusrealismin tieteenkuvasta ja sen vaikutuksesta Suomen siviilioikeuden tutkimuksessa vuosina 1920–1960*, Vammala 1992.

²⁰ Ivar Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, Lund 1976.

²¹ Gillis Erenius, *Oaktsamhet*, Stockholm 1971.

²² Gillis Erenius, *Criminal Negligence and Individuality*, Lund 1976.

²³ Nils Jareborg, *Handling och uppsåt*, Stockholm 1969.

²⁴ Nils Jareborg, *Essays in Criminal Law*, Helsingborg 1988.

²⁵ Nils Jareborg, *Straffrättens ansvarslära*, Uppsala 1994.

²⁶ Nils Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, Uppsala 2001.

²⁷ Jussi Tapani – Matti Tolvanen, *Straffrättens ansvarslära*, Helsingfors 2016.

kaan rikoksen rakenteeseen suomenkielisessä yleisten oppien kirjassa²⁸. Ratkaisumme perustelemme sillä, että pohjoismaiselle yleisölle on syytä kirjoittaa tuolle yleisölle relevanteilla termeillä. Syyllisyys tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että rankaisemisesta pidättäydytään, vaikka rankaiseminen olisi preventiivisistä syistä perusteltua. Syyllisyydestä tulee näin rankaisemista rajoittava tekijä. Jareborgin ajattelu ja saksalainen funktionalismi johtavat näin samaan lopputulokseen, rankaisemisen rajoittamisen vastuullisuuden vaatimuksen kautta. Ajatus ei ole suomalaisessakaan keskustelussa uusi. Jo 1970-luvun alussa uusklassinen suuntaus korosti sitä, että syyllisyysperiaate rajoittaa rankaisemista, ei suinkaan ole rankaisemisen varsinainen syy.²⁹

Uudempi norjalainen ja tanskalainen rikoslainoppi on ollut käytäntöorientoitunutta ja systematiikka rikoksen objektiivista puolta korostavaa. Esimerkiksi tuottamuskäsite on normatiivinen ja kielletyn riskin perustalle rakentuva. Keskeisessä asemassa on vertailu suojeltavan intressin ja toiminnasta johtuvan riskin välillä. Myös Tanskassa korostetaan rikosvastuun arvioinnin tilannekohtaisuutta. Systematiikka rakentuu perinteisen kolmijaon varaan: tunnusmerkistön mukaisuus, oikeudenvastaisuus, syyllisyys. Itse asiassa systemaattiset näkökohdat eivät ole olleet tanskalaisessa ja norjalaisessa keskustelussa ollenkaan keskeisessä asemassa. Syy rankaisemiselle on yleispreventio, rankaisemisen tueksi ei esitetä filosofisia tai ontologisia perusteluja. Tässä näkyy mitä ilmeisimmin pohjoismaisen realismin perinne.

3. Saksalaisen oikeuskirjallisuuden vaikutus rikosoikeudellisessa ajattelussani

Saksalaiset oikeustieteilijät ovat harrastaneet paljon systeemin rakentamista. Klassisen rikosoikeuden synty henkilöityy P. J. A. Feurbachiin, jonka oppikirja Saksan rikosoikeudesta vuodelta 1832³⁰ oli myös monen tuon vuosisadan suomalaisen rikosoikeuden tutkijan esikuvana. Suomalaisen rikosoikeuden suuri nimi ja vuoden 1889 rikoslain henkinen isä Jaakko Forsman pysyi vuonna 1874 ilmestyneestä väitöskirjastaan³¹ lähtien koko vuosisadan vaihteeseen ulottuneen tukijanuransa ajan uskollisena klassisen rikosoikeuden perusajatuksille. Klassisessa rikosoikeudessa keskeistä oli tekorikosoikeus, yleispreventio, laillisuusperiaate ja syyllisyysperiaate. Suomen vuoden 1889 rikoslaki oli kaikessa oleellisessa rakennettu klassisen rikosoikeuden idean perustalle.

²⁸ Jussi Tapani – Matti Tolvanen, Rikosoikeuden yleinen osa, Vastuuoppi, Helsinki 2013.

²⁹ Esimerkiksi Raimo Lahti, Kriminaalipolitiikan rajaaminen, teoksessa Inkeri Anttila et al., Rikollisuus ongelmana, Helsinki 1974, s. 11–49.

³⁰ P. J. A. Feuerbach, Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts, 11., neuarbeitete Auflage, Giessen 1832.

³¹ Jaakko Forsman, Pakkotilasta kriminaali-oikeudessa, Helsingfors 1874 ja Straffrättens allmänna läror, Helsingfors 1893.

Kun sosiologinen koulukunta alkoi voittaa alaa saksalaisessa rikosoikeudessa, Suomen uutta rikoslakia alettiin pitää jo syntyessään vanhana. Sivuutan sosiologien koulukunnan ideat tässä kirjoituksessa vähällä käsittelyllä, koska omalla rikosoikeusurallani tuon koulukunnan ajattelulla ei ole ollut muuta kuin oikeushistoriallinen merkitys. Sosiologisen koulukunnan suuri nimi oli todellinen salaneuvos Franz von Liszt.³² Sosiologinen koulukunta korosti yleisprevention sijaan erityispreventiota: satunnaista rikoksentehtäjä tuli varoittaa, taparikolliset piti sopeuttaa ja vaaralliset eristää. Sosiologinen koulukunta vaikutti erityisesti seuraamuspuolella. Sen vaikutus oli merkittävästi suurempi muissa Pohjoismaissa kuin Suomessa, mutta Suomessakin otettiin sosiologisen koulukunnan vaikutuksesta käyttöön erinäisiä uusia rangaistusmuotoja, muun muassa pakkolaitos ja nuorisoriikollisille suunnatut erityiset rangaistusmuodot. Oikeuskirjallisuudessa keskeisin sosiologisen koulukunnan edustaja oli Allan Serlachius, joka luonnosteli sosiologisen koulukunnan ajatuksiin pohjautuvaa rikoslakireformia³³, joka ei kuitenkaan toteutunut. Merkittävämpänä sosiologisen koulukunnan ansiona on pidettävä sitä, että tämä koulukunta korosti empiirisen tutkimuksen merkitystä ja antoi näin ollen merkittäviä impulsseja kriminologiseen tutkimukseen.

Saksalaisessa oikeustieteessä on rakennettu systematiikkaa erityisesti tekokäsitteen vaaraan. Aikojen saatossa on ollut normatiivista tekokäsitystä, psykologista syyllisyyskäsitystä, finaalista teon teoriaa, sosiaalista tekokäsitystä ja funktionaalista rikoskäsitystä. Tekokäsitykseen liittyvät pohdinnat eivät ole sanottavasti vaikuttaneet suomalaiseen systematiikkaan, vaikka saksalainen keskustelu on tuotu suomalaisessa rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa hyvin lukijoiden tietoon. Viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana eniten on vaikuttanut Claus Roxinin hahmottelema funktionaalinen systematiikka. Käsittelen funktionaalista rikoskäsitystä aika laajasti sen takia, että se on ollut omien rikosoikeudellisten kirjoitusteni systemaattinen avain.

Kysymys rikoslainopin ja kriminaalipolitiikan välisestä suhteesta liittyy keskusteluun, jota on käyty voimassa olevan rikoslain ja sen taustalla olevan kriminaalipolitiikan suhteesta systematiikkaan ja teoriaan. Ari-Matti Nuutila on arvioinut teorian suhdetta rikoslainoppiin justifikatorisesta näkökulmasta vuonna 1991 kirjassaan ”Syyllisyydestä vastuullisuuteen?”³⁴.

Funktionaalinen rikosoikeus syntyi Saksassa 1970-luvulla vastapainona Hans Welzelin kehittämälle finalistiselle koulukunnalle. Finalistista koulukuntaa olivat edeltäneet normatiivinen koulukunta eri muodoissaan, sosiologinen rikosoikeuskoulukunta ja klassinen koulukunta.³⁵ Finalistinen rikosoppi oli rakennettu kokonaan inhimillisen toiminnan ta-

³² Franz von Liszt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 8. durchgearbeitete Auflage, Berlin 1897.

³³ Allan Serlachius, Ehdotus uudeksi rikoslaiksi I, Yleinen osa, Helsinki 1920.

³⁴ Ari-Matti Nuutila, Syyllisyydestä vastuullisuuteen?, Turku 1991.

³⁵ Tämän kirjoituksen puitteissa ei ole mahdollista kuvata lähemmin näitä ”koulukuntia”, historiallista kehitystä olen kuvannut pääpiirteittäin lähinnä tuottamuksellisten rikosten rakenteen kannalta kirjassani Huolellisuudesta tieliikenteessä, Turku 1996.

voitteellisuutta painottavan teorian varaan ja siinä konkreettiset rikosoikeudelliset ongelmat pyrittiin ratkaisemaan teorian ontologisten lähtökohtien varassa. Myös klassinen rikosoikeus oli aikanaan rakentunut ulko-oikeudellisen moraalin, siveellisyyden tai oikeudenmukaisuuden luonteen mukaan. Sosiologinen koulukunta taas palautti rangaistusvastuun yleiset edellytykset rikoslakiin, eikä rangaistusvastuu voinut sen mukaan perustua rikosoikeuden ulkopuolisen teorian varaan. Funktionaalisesta rikosoikeuskoulukunnasta johtavat normatiivisen koulukunnan kautta jäljet sosiologiseen koulukuntaan.³⁶ Kaikille niille on yhteistä teorian ja systematiikan alisteinen asema rikoslakiin nähden.³⁷

Rikoksen rakenteellisesta kolmijaosta tunnusmerkistön mukaisuuteen, oikeudenvastaisuuteen ja syyllisyyteen ei ole luovuttu. Opin yhteyttä aikaisempaan rikoslainoppiin ei pyritä kiistämään, vaan korostetaan funktionalistisen rikosopin yhteyttä usklassiseen ja finalistiseen rikosoppiin. Kyseessä on vain aiemman lainopin luoman rikoksen rakenteen arviointi niin, että rikoksen perusrakenteen kolmea osatekijää tarkastellaan korostetusti niiden *kriminaalipoliittisen funktion* kautta. Vaikka kolmijaosta ei luovuta, rikosta tarkastellaan kuitenkin toisaalta kokonaisuutena, jossa kolmijako nähdään mielekkäänä lähinnä siksi, että se tarjoaa mahdollisuuden analysoida rikosta kriminaalipoliittisesti eri näkökulmista. Erityisesti pyritään varomaan sitä, että rikoksen systemaattisesta rakenteesta johdettaisiin rikoslain taustalla olevien kriminaalipoliittisten tavoitteenasettelujen vastaisia ratkaisuja.³⁸

Systematiikan ja teorian varaan rakentuvan lainopin ansioita ei kiistetä. Systematiikka luo ennakoitavuutta oikeuskäytäntöön. Systematiikka antaa lainsoveltajille tietyn yhteisen ”esiymmärryksen”, joka yksinkertaistaa ja yhdenmukaistaa käytännössä esiin tulevien tapausten ratkaisua. Systematiikka tarjoaa ratkaisijalle näkökulman, josta tapausta voi lähestyä. Se voi myös antaa osviittaa siitä, missä järjestyksessä rikostapahtuman eri puolia on mielekästä lähestyä. Rikosoikeudenkäynnissä ratkaistaan ensin kysymys tunnusmerkistön mukaisuudesta. Jos tunnusmerkistö ei täyty, ei ole enää tarpeen tutkia oikeuttamisperusteita tai syyllisyyttä. Vastaavasti oikeuttamisperusteen ollessa käsillä sinänsä tunnusmerkistön mukaisessa teossa syyllisyyksykysymystä ei enää tarvitse pohtia.

Funktionaalinen ajattelu pyrkii välttämään systeemiajatteluun sisältyviä ongelmia. Systematiikka voi ohjata liikaa yksittäistapausten ratkaisua. Liian tiukka pitäytyminen systeemin kannalta oikeaan lopputulokseen voi johtaa siihen, ettei ratkaisun pohjaksi kyetä ottamaan riittävästi juuri kyseisen tapauksen relevantteja olosuhteita. Systematiikka on aina abstraktista, eikä systematiikan luomisessa ole mahdollista ottaa huomioon kaikkia erilai-

³⁶ Ari-Matti Nuutila, *Rikosoikeudellinen huolimattomuus*, Helsinki 1996.

³⁷ Näin Nuutila 1991, jossa on laaja analyysi Nuutilan hahmottelemasta rikosoikeudellisen syyllisyyden kolmesta tasosta: 1) rikoslainoppi ja rikosoikeudelliset käytännöt, 2) systematiikka ja teoriat ja 3) yhteisölliset taustaolekukset.

³⁸ Funktionaalisesta rikosoikeusajattelusta omaksumani käsitykset perustuvat pääosin, Claus Roxin, *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, 4. vollständig neu bearbeitete Auflage, München 2006.

sia olosuhteita ja niiden vaikutusta rangaistusvastuuseen. Käsitteistä päättelyminen johtaa myös ratkaisuvaihtoehtojen perusteettomaan vähenemiseen. Systemiin pitäytyminen tuottaa vaikeuksia silloin kun eteen tulee ilmiö, joka sijoittuu eri kategorioiden välimaastoon. Hyvänä esimerkkinä on tilanne, jossa ylittyvät hätävarjelun aikarajat. Oikeuttamisperusteen soveltaminen ei siis tule kyseeseen. Pitäytyminen systematiikkaan estää ongelman ”siirtämisen” syyllisyyskysymykseksi. Kriminaalipoliittisesti luontevaa olisi kysyä, pitäisikö olla mahdollista jättää tietyissä poikkeuksellisissa tilanteissa rankaisematta, vaikka oikeuttamisperuste ei sovellukaan, ja vaikka toiminta on sinänsä tahallista.

Funktionaalisen suunnan perusväittämän mukaan rikosoikeudellisen systeeminmuodostuksen on rakennuttava rikosoikeudellisen tavoitteenasettelun varaan. Rikosoikeuden järjestelmän perustan muodostavat kriminaalipoliittiset päämäärät. Rikosoikeus nähdään *välttämättömänä osana sosiaalisten konfliktien ratkaisua*. Rikosoikeus on formalisoitua sosiaalista kontrollia ja formalisoitua sosiaalisten konfliktien ratkaisemista. Yhteiskunnan toimivuus taataan sillä, että vakavimmat sosiaaliset konfliktit ja niiden ratkaisu säännellään rikosoikeudellisen järjestelmän puitteissa. Ajatuksena on, että rikosoikeudellisen sääntelyn sijalle tulisi yksityinen kosto, jos rikosoikeudesta luovutaan tai jos sen toiminta ei ole riittävän tehokasta.³⁹ Pääpaino ei ole sen korostamisessa, miten ihmisten *pitää* käyttäytyä, vaan etusijalla on rikosoikeudellisen järjestelmän funktio yksilöiden välisessä kanssakäymisessä. Normin rikkomisen ajatellaan järkyttävän yksilöiden luottamusta normijärjestelmän toimivuuteen. Rankaisemalla normin rikkonutta korostetaan symbolisesti normin voimassaoloa, ja oletetaan sitä kautta palautettavan normin rikkomisella järkytetty usko normin voimassaoloon ja järjestelmän kykyyn pitää yllä normeja.⁴⁰

Käsitteitä pidetään normatiivisina ja käsitteiden katsotaan perustuvan pikemmin rikosnormien taustalla oleville arvoille ja periaatteille kuin systematiikkaan ja inhimillistä käyttäytymistä koskevaan käsitteelliseen selvyyteen. Rikosoikeuden keskeiset käsitteet (teko, tunnusmerkistö, oikeudenvastaisuus ja vastuullisuus) ovat kriminaalipoliittisen arvottamisen välineitä. Tunnusmerkistön mukaisuutta, oikeudenvastaisuutta ja syyllisyyttä on tarkasteltava niiden kunkin kriminaalipoliittisen funktion näkökulmasta ja rikosoikeuden systematiikka on luotava sellaiseksi, että rikoksen eri osien erilainen funktio otetaan systematisoinnissa huomioon. Rikosta tarkastellaan siinäkin yleensä perinteisen kolmijaon (tunnusmerkistön mukaisuus, oikeudenvastaisuus, syyllisyys/vastuullisuus) pohjalta.

Tunnusmerkistön mukaisuus, oikeudenvastaisuus ja syyllisyys eivät ole käsitteellisiä määritelmiä, joista johdettaisiin ratkaisuja subsumptiolla. Ne ovat etupäässä arvottamisen mittapuita, joiden sisältö määräytyy vasta materiaalsen rikosoikeuden ja kriminaalipoliittisten tavoitteenasettelujen kautta. Pyrkimyksenä on luoda elävää elämää lähellä oleva,

³⁹ Winfried Hassemer, Einführung in die Grundlagen des Strafrechts 2. Auflage, München 1990.

⁴⁰ Cornelius Prittwitz, Strafrecht und Risiko, Frankfurt am Main 1993.

kunkin tapauksen yksityiskohdat huomioon ottava, avoimelle argumentaatiolle perustuva ja joustava järjestelmä. Tavoitteena ei ole hakea systematiikan kautta samanlaista ratkaisua erilaisiin tapauksiin, vaan ratkaisuisissa on otettava huomioon käsillä oleva oikeudellinen materiaali.

Voidaan perustellusti kysyä, eikö rikoksen rakennetta ole hahmotettu jokseenkin vastavasti rikosoikeuden oppikirjoissa kautta aikojen. Kolmijako ainakin on ollut kauan systemaattinen perusratkaisu saksalaisella kielialueella ja Pohjoismaissa. Viimeaikaisessa kirjallisuudessa on kuitenkin puollettu myös kaksitasoista systematiikkaa.⁴¹ Funktionaalinen rikoskäsite ei tuokaan kovin paljon uutta rikosoikeuden *systematiikkaan*. Sen merkitys on rikosoikeudellisen *tulkinnan* ja lainsoveltamisen puolella. Kun tiedostamme, mikä on tunnusmerkistön mukaisuuden, oikeudenvastaisuuden ja syyllisyyden kriminaalipoliittinen ratio, voimme päätyä tulkinnassa varmemmin kriminaalipoliittisesti kestäviin ratkaisuihin.

Claus Roxinin mukaan tunnusmerkistöstä ilmenevän abstraktin rangaistusuhan päämäärä on yleisestävä. Sen tarkoituksena on motivoida yksilö pidättäytymään tunnusmerkistössä kuvatusta kielletystä teosta. Tunnusmerkistöä on toisaalta tulkittava teleologisesti niin, että yleisestävä motivaatiovaikutus on mahdollisimman suuri. Tunnusmerkistön tulkintaa rajoittaa toisaalta laillisuusperiaate, ja tunnusmerkistön mukaisuuden funktio on juuri laillisuusperiaatteessa.

Oikeudenvastaisuus liittyy ensi sijassa sosiaalisten konfliktien ratkaisuun. Kyse on siitä, onko abstraktilla tasolla kielletty teko kielletty juuri puheena olevissa olosuhteissa. Oikeudenvastaisuusarvioinnissa tekoa tarkastellaan sosiaalisessa yhteydessään, ja päämääränä on intressikonfliktien ratkaiseminen kriminaalipoliittisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Oikeudenvastaisuus myös liittää rikosoikeuden muihin oikeudenaloihin. Oikeuttamisperusteiden arvioinnissa joudutaan ottamaan huomioon muiden oikeudenalojen, erityisesti siviilioikeuden, intressejä. Oikeuttamisperusteilla voi olla myös suoraa soveltuvuusvaikutusta esimerkiksi vahingonkorvausoikeudessa. Oikeudenvastaisuusarvioinnissa korostuu oikeusjärjestelmän yhtenäisyys ja se, että eri oikeudenalat eivät ole toisistaan eristettyjä, vaan ne täydentävät ja tukevat toisiaan.

Vaikka teko olisi tunnusmerkistön mukainen ja vaikka oikeuttamisperustetta ei olisi-kaan käsillä, teko voi jäädä rankaisematta siksi, ettei tekijältä voitu kohtuudella edellyttää muunlaista käyttäytymistä. Tällöin on kyse tekijän syyllisyyden arvioinnista. Roxinin mukaan rangaistuksen tulee olla perusteltavissa sekä preventiivisillä syillä että subjektiivisella syyllisyydellä. Syyllisyys on rangaistavuuden välttämätön, mutta ei riittävä edellytys. Funktionaalisessa rikoskäsitetyksessä syyllisyydellä on siten valtion rankaisuvaltaa rajoittava funktio. Olennaisin syyllisyyskriteeri on tekijän kyky motivoitua normista ja syyllisyy-

⁴¹ Tapani – Tolvanen 2013 ja Sakari Melander, Rikosvastuun yleiset edellytykset, Helsinki 2016.

käsite on normatiivinen. Olennaista on, ettei preventiivisillä syillä tarkoiteta syyllisyyden yhteydessä rangaistusvastuuta puoltavia syitä. Päinvastoin tekijää *ei* tiettyssä tapauksessa *rangaista* siksi, ettei rangaistuksella kyseisessä tapauksessa olisi ennalta estävää vaikutusta. Toisaalta syyllisyysperiaate voi sulkea rangaistusvastuun soveltamisen mahdollisuuden silloinkin, kun rankaisemista voitaisiin puoltaa yleisestävillä syillä. Syyllisyysperiaate on palautettavissa käsitykseen rikosoikeuden sosiaalista kontrollia humanistavasta ja oikeudenmukaistavasta vaikutuksesta. Syyllisyysperiaate nähdään kriminaalipoliittisena välineenä, joka ei kaipaa filosofista, ontologista tai tietoteoreettista perustelua. Kyse ei ole toiminnan vapaudesta tai ulko-oikeudellisesta moitteesta vaan siitä, mitä edellytyksiä rikosoikeudelliselle vastuunalaisuudelle halutaan asettaa.

Olen itse pyrkinyt testaamaan Roxinin teesejä väitöskirjassani Tieliikenne rikokset ja kriminaalipolitiikka.⁴² Tavoitteena oli rakentaa tieliikenne rikoksissa sovellettava kriminaalipoliittisesti perusteltu laintulkintamalli. Se, miten tavoitteessani onnistuin, jää muiden arvioitavaksi. On kuitenkin todettava, ettei keskustelu juuri tuosta näkökulmasta ole jatkunut. Toinen keskeinen idea väitöskirjassani oli soveltaa Winfried Hassemerilta peräisin olevaa tyyppitapaustajattelua systeemin muodostuksessa. Tyyppitapausten pohjalle rakentuvaa lainoppia olen harrastanut eri kirjoittajien kanssa myös rikosoikeuden yleisten oppien ja keskeisten rikosten yleisesityksissä. Hassemerin teos *Tatbestand und Typus*⁴³ on vaikuttanut merkittävästi myös siihen, miten hahmotan normiston ja tosiseikkojen suhteen vuoro-vaikutuksena käytännön lainsoveltamisessa.

4. Yhteenveto

Tämän lyhyen kirjoituksen tarkoituksena oli osoittaa tradition merkitys rikoslainopillisessa kirjoittamisessa ja erityisesti sen vaikutus omaan oikeudelliseen ajatteluuni. Näkökulma on ollut subjektiivinen. Tarkoituksena on ollut osoittaa se tie, jota kulkien olen päätenyt omassa lainopillisessa kirjoittamisessani niihin systemaattisiin ratkaisuihin, jotka ovat teoksistani (yksin tai yhdessä toisten kanssa kirjoittamistani) hahmotettavissa. Tie on ollut pitkä ja olen tarkoituksella lähtenyt sitä kulkemaan vanhan pohjoismaisen oikeuskirjallisuuden viitoittamana. Omasta puolestani pidän ratkaisua onnistuneena. Kirjallisuudella on ollut ja on edelleen vaikutusta, kun paikannamme voimassa olevaa oikeuttamme osana eurooppalaista oikeusperinnettä. Lopputulema on usein se, että eri systemaattiset valinnat näyttävät lopulta johtavan varsin samantasoiseen alimman rangaistavan toiminnan rajan (tuottamuksen) määrittelyyn. Ymmärtääkseen voimassa olevaa sääntelyä ja oppirakennel-

⁴² Matti Tolvanen, *Tieliikenne rikokset ja kriminaalipolitiikka*, Helsinki 1999.

⁴³ Winfried Hassemer, *Tatbestand und Typus*, Tübingen 1968.

mia on tunnettava se, mistä sääntely ja oppirakennelmat ovat peräisin.⁴⁴ Monipuolisen kielitaidon merkitystä juridiikan opiskelussa ei voi liikaa korostaa. Aikoinaan kirjoja mainostettiin iskulauseella: ”Lue enemmän, luulet vähemmän”. Tämä pitää täysin paikkansa. Tärkeää on myös se, että lukeneisuus ylittää oppiainerajat ja tieteen alojen rajat. Juristin on hyvä lukea kirjallisuutta mahdollisimman monipuolisesti, myös muuta kuin juridista kirjallisuutta. Kirjan muoto voi muuttua paperisesta sähköiseksi, mutta kirjat tulevat otaksu-
mani mukaan olemaan jatkossakin juristin perustyökaluja.

⁴⁴ Hyvänä esimerkkinä tällaisesta tutkimusorientaatiosta on Terttu Utriainen, *Syyllisyys muuttuvana käsitteenä*, Vammala 1984.